

ТАСВИРИЙ САНЪАТ АСАРЛАРИ МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИНИНГ ТАРИХИЙ ВА ФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИ

Р.Джалилова

ФарДУ Тасвирий санъат кафедраси катта ўқитувчиси
Ўзбекистон бадиий академияси ижодий уюшмаси аъзоси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада: Қалам билан расм чизиш технологияси, тасвирий композициянинг услубий усуллари. Портрет, инсон қоматини тасвирлашда миллий истиқлол ғоясининг тарихий ва фалсафий асослари амалиётидаги аҳамияти.

Таянч сўз ва иборалар: Рангтасвир, тарих, анъаналар, туй, маросим, байрам, мустақил истиқлол, санъат, дунёвий каифиёт, символизм, фаришталар, гул гунча, новда, инсоният, табиат, меҳр излаётган, аждархо образи, бахт қуши, сулҳ, жанг майдони, миллий ғоя.

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ИДЕИ НАЦИОНАЛЬНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

АННОТАЦИЯ

В статье: Методические приемы рисования пером в изобразительном искусстве. Портрет, значение историко-философских основ идеи национальной независимости в изображении фигуры человека на практике.

Ключевые слова и выражения: Живопись, история, традиции, свадьба, церемония, праздник, независимая независимость, искусство, мировое открытие, символика, ангелы, бутоны цветов, ветки, человечество, природа, образ дракона, птица счастья, мир, поле битвы, национальная идея.

HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF THE IDEA OF NATIONAL INDEPENDENCE OF FINE ARTS

ABSTRACT

The article: Pen drawing methodical methods of fine art composition. Portrait, the significance of the historical and philosophical foundations of the idea of national independence in the depiction of the human figure in practice.

Keys words and expressions: Painting, history, tradition, mehta, ceremony, holiday, independent independence, art, world opening, symbolism, angel, flower buds, branches, humanity, nature, the image of a dragon, birth of happiness, world,

the battlefield, national idea.

КИРИШ

Мустақиллик йиллари миллий маънавиятимиз ривожини тасвирий санъат намуналарисиз тасаввур этиб булмайди. Мустақил истиқлол мафкурасининг маъно-мазмунини белгилайдиган асослардан бири-бу халқнинг қадимий ва бой тарихини тасвирий санъат асарларисиз тасаввур этиб булмайди. Чунки тасвирий санъат тарихи инсонга ибратли хулосалар, тасаввур этишга, ранг ва қаламтасвир композициясини тасвирлари орқали ҳаётдаги маиший, тарихий, замонавий воқияларни тансвирлашга ундайди. И.Каримов бу ҳақда ўзининг «Тарихий хотирасиз келажак йўқ;» (1998) асарида батафсил тўхталиб ўтган. Аждодларимиз томонидан яратилган қадимий обидалар уста рассомлар тарихий ёдгорликлар халқимизнинг юксак салоҳияти, куч-қуввати, бунёдкорлиги ҳақида, ватанимизнинг шонли тарихи тўғрисида тасаввур ва тушунчалар беради, қалбимизда ғурур-ифтихор туйғуларини уйғотади. Тасвирий санъат композициялари рассомлар ижоди, халқимизнинг ўзига хос турмуш тарзи, дунёқараши ва ҳаётга муносабатини ифода этувчи халқ оғзаки ижоди намуналари - «Алпомиш», «Шашмақом» каби дурдоналари, Спитамен, Ж.Мангуберди, А.Темур каби миллий мафкурамиз озикланадиган манбаларидир. Мафкурамизнинг фалсафий асосини миллий тафаккурнинг мумтоз намуналаридан бўлган дунёвий билимлар, жаҳон фалсафасининг дурдоналари белгилайди. Санъат олам ва одамнинг яратилиши, унинг ривожини ҳақидаги диний ва илмий қарашлар, поклик, ҳалоллик, мардлик ва қомиллик ғоялари ҳам мафкурамизнинг фалсафий асослари ҳисобланади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Буюк аждодларимизнинг озодлик ҳақидаги ғоялари, Ал-Хоразмийнинг дунёвий кашфиётлари, Берунийнинг ахлоқий қарашлари Фаробийнинг адолатли жамият таълимоти, А.Навоийнинг қомил инсон ғояси, жаҳид маърифатпарварларнинг қарашлари ва фаолияти миллий ғоя ва истиқлол мафкурасининг теран томирлари ҳисобланади. Миллий истиқлол мафкурасининг фалсафий асоси, шунингдек, қадимги Шарқ, Юнон, Рим ва бошқа фалсафа мактабларининг меросига ҳам таянади. Хусусан, Сократ, Платон, Аристотел сингари файласуфларининг қарашлари ҳам миллий истиқлол мафкурасини асослаш ва бойитиш учун муҳим аҳамият касб этади. Конфуцийнинг фалсафий ҳикматлари, Платоннинг «Ғоялар дунёси ва ғоялар дунёси» тўғрисидаги таълимоти, Гегел диалектикаси, гуманистик замонавий фалсафий оқимлар илгари сураётган ғоялар ҳам миллий истиқлол мафкурасининг умуминсоний асосларини ташкил этади. Темур шахси, ўзбекларнинг келиб чиқиши ва ўзбек халқининг

қандай тарихий, табиий қонуниятлар ва омиллар ҳисобига Ўзбек тасвирий санъат тарихий буйук симолар жанг майдонлари меъморий обидалар асарлари орқали биз утмишни тасаввур этимиз. Тасвирий санъат турлари рангтасвир, графика, хайкалторошлик йуналишлари кўплаб таникли рассомлар ижодида миллий ғоя, тарихий фалсафий замонавий композициялар дастгоҳли рангтасвир технологиясида ижод этган таникли рассомлар: Малик Набиевни тарихий буюк симолар А.Темур портрет композициялар, Манументал рангтасвир Алишер Аликулов буюк симолар композициялар А.Темур композициялари, хайкалторош Илхом Жаборов А.Темур портре инсон комати манументал композициялар кўплаб вилоятлар майдонларига урнатилган. Дастгоҳли рангтасвир, меъморчилик санъати, рассом, санъатшунос педагог тасвирий санъат мустақил илмий изланувчи, татқиқотчи Р.Джалилова А.Темур композицияси турли қурилишлар, жанг майдонлари батал рангтасвир ва рангтасвири ўзига хосдир. Унинг ижоди мустақиллик йиллари Ўзбекистон ва дунёга танилган кулолчилик, меъморий лойҳалар рангтасвир асарлар ўзига хосдир. Тасвирланган асарлари, илмий мақолалари кўплаб республика вилоят чет ел танловлари конференциялар фаол иштирокчисидир.

2009 йил Тасвирий санъат ҳафталиг “Бахоридан илҳомланиб” номли шахсий кўргазмаси Тошкет Ўзбекистон бадиий академияси ижодий уйушмаси профессор А.Эгамов, санъатшунос Н.Абдуллаев, журналис рассом М.Қобилов, Дамир Уразов педагоглар, санъатшунослар олимлар томонидан йуқори баҳоланилди улар ўз фикиларида: Мустақиллик йиллари рассомлар ижоди “Қаламтасвир” илмий докторлик номзодлик ўқув қўлланмаси тақдироти камиссия томонидан юқори баҳоланилди. Ўзбекистон тасвирий санъат мактаблари тарихи ва фалсафий замонавий йуналишлар олимлар санъатшунослар фикри илмий мақолалар таҳлил асосида илмий журналлар, конференция анжуманлар марузалари чоп этилган. Шу соҳа бўйича қўлланмалар илмий рисоалар, ижодий каталог, шахсий кўргазмалар 2009 йили “Бахордан илҳомланиб” шахсий кўргазмасида таникли арлари “Самарқанд”, “Она” “Шахмаордон”, “Тошкенда баҳор” манзаралари, “Меъморчилик ёй афсона” композицияси XV асир Туркманистон фасад қурилиши бадиий беағи ўзининг қадимги ривоятлар рассом томонидан ҳаётий воқиялар, рангтасвир мазайка технологияси замонавий образ символизм, абстракт йуналиш композицияси томошабинлар қалбидан жой олди. Асарлар юқори баҳоланиб энг фаол рангтасвир устаси дипломи билан тақдирланган. Мусаввир асарлари рангтасвирда тарихийлик, фалсафа, эстетика рамзий символизм образларни турли жанрларда акс этган. “Афсона ва автопортрети” композицияси

дунё, она, аёл, қадри, оила, паришталар, гул ғунчалар новдалар, инсонят, табиат, нажот меҳир излаётган аждархо образи, олма дарахти устида бахт куши, мовий осмон узра парвоз этаётганона она фарзандларни куз қорочиғидай асраш композицияси абстракт замонавий йуналишда акс этган. Буюк олим мутафакир ўз фикрида дунёни яхшилик ёмонлик ширин момила:инсон ўзининг ахлоқий бурчини англамай туриб, ўзини англай олмайди. Жаҳолатга қарши курашадигон фазилатдир. Дарахт табиат, хайвонлар, инсонлар одамларга муҳаббат, меҳрибонлик, инсонпарварлик. Инсон яхшиликка яхшилик билан жавоб қайтарилиши лозим. Ҳақ сўзи ҳақ амал ҳамиша ғолиб. У инсонга қатъийлик бахш этади, ҳўдбинликка қарши туради, файласуф Адолат рамзи “Оқил одам адолат излайди, паскаш эса манфат” дейди Конфуций [2.13].

Ўқитувчи мураббийлар куни “Қишлоғим гуллари сизга азизлар”, Инсонга хос орзу-интилишларни рўёбга чиқариш, унинг онли ҳаёт кечирishi учун зарурий бўлган моддий ва маънавий оламни бамисоли парвоз қилаётган қушнинг икки қанотига қиёсласак, ўйлайманки ўринли бўлади[1.67]. Бу оламда инсон уз олдида куйган мақсадларини асар ғояси, композицияси номоён этади. Музей ва болалар куни “Бахтиёр болалик”, 2016йил “Ўзбекистон гулла яшна” Мустақиллик кунига 2022 йил “Ўзбекистон янги тарихидан илҳомланиб” номли шахсий кургазмалари рангтасвир ва қаламтасвир композицияси илмий тадқиқотлар мусаввира янги тарих саҳифалари устахона мольберт олдида, пленерда натурадан расм чизиб маҳоратининг юксак чўққисига эришишдек ярим асирлик зўр илҳомланиш ижодий 90 фоиз меҳнат ётади. 1991-2022йилар ижодий қаламтасвир, рангтасвир, композиция татқиқотлар омилидир.

Р Джаилова Ўзбекистон мустақиллик йиллари ранглар таровати шахсий кўргазмалари бир бирига ухшамаслиги ҳар бири асарлари тарихий утмишни эслатади. “Амир Темур, З.М.Бобур, М.Улуғбек” композицияси ҳаётини ва ижодини илмий амалий эскизлари тасвирлаган композицияси методикаси ранг услуби билан фарқланади. Темир жанг майдони номли асари воқеаларга бой, жанг майдонларида жасорат кўрсатган образини композиция ғояга муофиқ ижод этган. Майдонда тоғлар сув ёнгир турли табиат тусқинчилигига қарамасдан ўз Ватанини босқинчилардан тозалаши. Ватанига садоқат ва фидокорона саркарда Соҳибқирон Амир Темур портрети ҳарбий либосда акс эттирилган. Мусаввир буюк сиймолар портретлари олиб борган ишларини урганиб турли қурилишларни тасвирлаган. Тарихий давир Амир Темур образ реал воқияларини ижодкор томонидан ўзлаштирилган ва қайта матерьяллаштирилган қурилишлардир.

Мусаввир тарихий воқияни тасвирлаганда, уни айнан ўзига ўхшатишга интилиш образ орқали давир характери туғрисида фикир юритишга ҳаракат қилади. Амир Темур ва бошқа буюк симолар ҳаётини тарихий манбалар асосида китоблар, журнал, интернет маълумотлар рассомга куникма тасурот илхом беради. Батал сўзини маноси (жанг) ларни тасвиридаги композиция. Ўрта Осиёда қадимги тасвирий санъат асарларида XIV асрга келиб Самарқандда Амир Темурнинг «Боғи-Шамол», «Боғи-Дилқушо» саройлари деворларига, ҳарбий юриш, жанг ва ов маросимларида Темурни ўз канизаклари, Амир, шахзодалари билан ўз даврининг миниатюрачи рассоми Ахмад- Боғи- Шамол томонидан тасвирланган. XIV асрда батал жанри миниатюраларда ривожланиш чуқисига кутарилади. XIX асрнинг таниқли рангтасвир устаси ҳисобланади

Таниқли Малик Набиев, Камолддин Бехзод асарларида жанг ва портрети инсон ташқи ва ички сиёсати, унинг руҳияти, либослари табиатда манзара жанри фон вазифасин ўтаб, композиция янада жонли чиқишида ёрдам беради. Ватанни ҳимоялаб, кўплаб жасорат кўрсатган буюк шахслар “Тўмарис ва Широқ” жасорати, “Александр Македонский”, “Муқанна”, “Жалолиддин Мангуберди”, “Улуғбек”, “Захриддин Муҳаммад Бобур” илм-фан, маданият тараққиётини ривожланишига ўз улкан ҳиссаларини қўшганлар. Ҳозирги ёшларимиз буюк рассомлар ижодидан тасаввур ҳосил қиладилар ва узларини ғоясида тасвирлашга урганадилар.

Мусаввир мўйқаламига мансуб манзаралари бутунлай бошқача тарзда намоён бўлади. Тасвирланаётган объектлар қанчалик ранг-баранг бўлмасин, қишми ёки ёзми, кечаси, тун ёхуд кундуз кун, уларда қалб оромининг таъсирли оханги, табиатнинг буюк уйғунлиги қўйнида қалб ҳарорати, таранглигининг бўшашиб, сингшиб кетиши яққол акс этиб туради.

ХУЛОСА

Тарихий ва замонавий рангтасвир релизизм ҳозирги рассомлар ижодида асосий урини эгаллайди. Буюк тасвирий санъат усталари ижоди К.Бехзод минияюра санъати, мустақиллик йиллари тасвирий санъат уста рассомлар ижоди мисолида кўплаб илмий мақолалар ёритилди. Портрет инсон қоматини композицияси, табиат қуринишлари, маиший воқиялар, тарихий буюк симолар образи композицияларни таҳлил этиш, ижодини назарий ёритиш. Амир Темур, З.М.Бобир, М.Улуғбек ҳаётини ҳозирги кун тарихий воқиялар тасвирини буюк рассомлар ижодий асарлари илмий назарий воқияни урганлиди, амалда тасвирлаб таҳлил этилди. Ёшлар маънавий камолатида тасвирий санъа асарлари тарихий ва фалсафий тамоиллар асосини узида мужасам этади.

REFERENCES

1. Ислом Каримов. Юсак маънавият енгилмас куч. Тошкент “Маънавият” 2008”
2. Конфуций “Суҳбат ва мулоҳазалар” Лун Юй (Нашридан) Мажид Махмутхутжаев ва Наргиза Исматуллаева таржимаси. Тошкент 2014й
3. Н Абдуллаев Санъат тарихи икки томлик 1 том Тошкент- “Ўқитувчи” - 1987
4. А.Соғуний, Б Ахмедов .Темир Тузуклари Ғофур Ғулом номидаги нашриёт –матбаа бирлашмаси 1991
5. Mirzahamdamovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
6. Mirzahamdamovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
7. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS AND SKILLS OF FUTURE TEACHERS. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(6), 8894-8903.
8. Barchinoy, K., Sevarakhon, S., & Mukhammadkodir, Y. (2021). EFFECTIVE METHODS OF TEACHING FINE ARTS AND DRAWING AT SCHOOL.
9. Barchinoy, K. (2019). Problems of Improving Artistic Perception of Future Art Teachers. *Cross-Cultural Communication*, 15(4), 79-82.
10. Qurbonova, B. (2021). The history of visual art and its importance in people life. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(2), 1558-1561.
11. Kakharovna, A. M., Tadjimatovich, Y. M., Rakhmatovich, S. O., & Mirzahamdamovna, Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. *Solid State Technology*, 64(2), 4250-4254.
12. Nodirjon, M., Abdusalom, M., & Ozodbek, S. (2021). TECHNOLOGIES OF TEACHING FINE ARTS WITH MODERN METHODS.
13. Zulfiya, B., Rakhmonali, S., & Murodjon, K. (2021). A BRIEF HISTORY OF THE DEVELOPMENT AND TEACHING OF DRAWING SCIENCE IN UZBEKISTAN.
14. Nazokat, A., Ibrokhim, Y., & Makhpuzakhon, A. (2021). FACTORS OF

DEVELOPMENT OF FINE ARTS.

15. Nazokat, A. (2021). Means of Ensuring the Integrity of the Image and Writing in the Performance of Visual Advertising.
16. Akbarjonovna, B. Z., & Ruzimhammad, A. (2021). FACTORS FOR FORMING STUDENTS' VIEWS THROUGH THE FINE ART. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(6), 197-200.

Аълббм.

17. Мухтабар Каримова “Аёл яратган дунё” 3-китоб.(Ўзбекистонинг фидойи аёллари) 3-китоб. Шарқ наширети –матбаа акциядорлик компанияси бош тахрироти Тошкент-2012й
18. С.Сидиков. Илм ва таълим фидойийлари. Библиографик маълумотлар. ФарДУ.85 йил йубилей.1990-2015йиллар. Фарғона- наширети

Газета журналлар

19. Дилдора Умарова Санъат журнали. “Юртим гуллари” 2-16 10. 1/2010
20. Санъат ТСХ. Бахордан илхомланиб. 2009.2.-16. 10.№ 4
21. Махмуд Абдуллаев. “ Истеъдод қиралари”. Фарғона таълими хабарлари газетаси.№15. 15.08.2009йил.
22. Нина Ветасова. Народное слова (газета). “Цвети из Ферғаны” №4.2009й
23. Юрий Узлов. Ферганская Правда. «Молодые Таланты» №6.2006г 3.03
24. Жаҳогир Холиқов Бегойим. “Ранглардаги ҳаёт нафаси” .№ .17.04.2008й.
25. Баҳромжон Хидиров. Фарғона таълим хабарлари. “Мен илҳом олган юрт” №.7.2013й.
26. Баҳромжон Хидиров Маънавият “Эл ардоғидаги мусаввир” № 11. 2013. 12.06.й.
27. Абдулла Улуғов “Санъат” Гулларга мафтун мусавири” № !”.2009.20.03.
28. М.Абдурахмонова. Фарғона ҳақиқати. “Рангтасвирда ватан жамоли”. 2011.27.08.
29. Нурбек Мирзаев. Фарғона ҳақиқати. “Суратдаги акс этган баҳор” 2014. № 3.26.03.
30. Лариса Славина “Весна-её любимая пора” Ферганская Правда. № 3.8.03.2018г
31. Нурмухаммад Ватанияр. “Краски атчего края” Творчества. №6. 16.07.2016г
32. Алишер Разоқов.“Вдохнаовленная творчеством” персональная выставка “Лепистики, проникшиеся женской красотой” 15 .12. 2020 г

-
33. Р Джалилова. “Ўзбекистон янги тарихидан илхомланиб”. шахсий кўргазмаси. “Ранглар тароввати” 2022 й.08.Фарғона.
34. Мустақилликнинг байрами. “Энг улуғ, энг азиз”. Маънавият газетаси 2016й 08.